

מבט על, גיליון 576, 20 ביולי 2014

"צוק איתן" – מהלך קרקעי מוגבל, לאן זה מוביל?

אודי דקל ושלמה ברום

ממשלת ישראל החליטה להרחיב את מבצע "צוק איתן" בעזה – לעבור לשלב השני – והורתה בליל ה-17-18 ביולי 2014 לפתוח במהלך קרקעי מוגבל. המטרה המיידית, היא לטפל במנהרות ההתקפיות שחמאס חפר בגבול הרצועה עם ישראל. בהמשך להחלטה זו המערכה תימשך עד להשגת מטרותיה: "השבת השקט לתקופה ממושכת תוך פגיעה משמעותית בחמאס ובארגוני הטרור". בשלב זה כולל המהלך פעולה ברצועה צרה – כ-1,000 מטר רוחב לאורך קו הגדר המתחמת בין הרצועה לישראל – של צוותי קרב משולבים של חי"ר, שריון והנדסה אשר מתמקדים באיתור המנהרות ההתקפיות ובנטרולן. מטרה משנית היא יצירת חיכוך עם פעילי החמאס, כדי להסב לארגון אבדות. נראה, כי מרבית המטרות המוגבלות של המהלך הזה כבר הושגו, מספר גדול של מנהרות אותר והן בשלבי הריסה. החיכוך עם כוחות חמאס בשלב זה הוא מצומצם משום שהחמאס פועל כמו כוח גרילה, נמנע מעימות ישיר עם כוחות צה"ל ומעדיף להעסיק את הכוחות התוקפים מרחוק. בכל זאת נפגעו עשרות מפעיליו ואחרים נתפסו, ואילו לצה"ל יש מספר קטן מאוד של נפגעים.

כלקח מעימותים דומים קודמים, ממשלת ישראל הגדירה מתחילת ההתלקחות הנוכחית מטרות מוגבלות למערכה. המטרה הראשונה הייתה להגיע להפסקת אש יציבה שתחזיק מעמד לאורך זמן ותושג על ידי חיזוק ההרתעה מול חמאס. ההנחה הייתה שההרתעה תושג באמצעות אפקט משולב של יירוט הרקטות המשוגרות לעבר מרכזי אוכלוסייה בישראל וסיכול מוצלח של פיגועי חמאס, ובכך למנוע אבדות ונזקים משמעותיים לצד הישראלי. במקביל, ביקשו להשיג הרתעה באמצעות גביית מחיר כבד מחמאס והארגונים האחרים באבדות, ובהרס התשתית שלהם. המטרה השנייה הייתה פגיעה קשה ביכולות הצבאיות של חמאס, מתוך הנחה שכעת, אחרי השינוי במדיניות מצרים כלפי חמאס והרס המנהרות בגבול הרצועה עם סיני, יקשה עליהם לשקם את יכולותיהם הצבאיות לאורך זמן. ישראל ניסתה להימנע ממהלכים קרקעיים בשל החשש מהישאבות חזרה לתוך רצועת עזה עם אפשרות של הסתבכות, הבנה שהחיכוך קרוב עם אנשי חמאס יביא לנפגעים בקרב כוחות צה"ל והחשש לפגיעה רחבה באוכלוסיית עזה, שאינה מעורבת בלחימה. כדי לייצב את הפסקת האש, ישראל הייתה מוכנה גם להסכים להסדרים שיבטיחו חיים נורמאליים יותר ברצועת עזה, כמו פתיחה סדירה יותר של המעברים לעזה והקלות נוספות בתחום הדייג והכנסת סחורות.

השגת מטרה מוגבלת זו נתקלה בקשיים בשל האינטרס של מצרים – גורם התיווך העיקרי – למנוע הישגים מחמאס, בעוד שזה האחרון אינו מרוצה מהעובדה שמצרים היא המתווך העיקרי. לחמאס אין אמון ביושרו של הנשיא א-סיסי, ולכן מחפש הארגון ערבויות חיצוניות ליישום ההבנות ומעדיף את קטאר וטורקיה כמתווכים. לעומתו, ישראל מוכנה אך ורק לתיווך של מצרים והצליחה לשכנע גם את ארצות הברית לאמץ גישה זו. לפיכך, חמאס דחה את היוזמה המצרית להפסקת אש, שבה הוא רואה ניסיון להחלישו ולהשפילו, והמשיך בשיגור רקטות לעבר ישראל ובניסיונות לביצוע פיגועים אסטרטגיים, כולל חדירה לישראל דרך מנהרות התקפיות, במקביל להעדתו לנהל את משא ומתן תחת אש, כדי למקסם את הישגיו מהעימות. חמאס יזם את ההסלמה, מתוך תחושה שבמצב המשברי אליו נקלע – בידוד מדיני ופשיטת רגל פיננסית – אין לו מה להפסיד, ורק באמצעות המחשת יכולת ההיזק שלו הוא יכול לשפר את מצבו ואת מעמדו בתוך המחנה הפלסטיני, מול מצרים, מול ישראל ובעולם הערבי. מתחילת העימות, חמאס ביסס את האסטרטגיה שלו גם על ההבנה, כי מיטוט שלטונו ברצועה אינו יעד ישראלי, בשל החשש כי החלופה לחמאס היא כאוס, שבו גורמים רדיקליים וג'יהאדיסטיים קיצוניים יפעלו באופן חופשי. הנהגת החמאס מעריכה, כי הסיכוי להרחיב את הישגיה – המדיניים והצבאיים – יגדל, כל עוד נמשכים השיגורים, בטרם יסכימו להפסקת האש, ובכל מקרה בראייתם, היתרון היחיד שיש להם על ישראל, הוא בסבלנות ויכולת העמידה. בתוך כך, חמאס בחר להתחיל את המשא ומתן על הפסקת אש והסדרה בהצגת דרישות גורפות – שחרור העצורים במבצע "שובו

אחים" באזורי יהודה ושומרון, הרחבת הפעילות במעברים בין רצועת עזה לישראל, פתיחת מעבר רפיח בין הרצועה למצרים, הרחבת תחום הדייג ל-12 מייל ימי מהחוף, הקמת נמל ימי ושדה תעופה ברצועת עזה, העברת כספי המשכורות לעובדי הציבור מטעם חמאס ועוד.

כאשר התברר לישראל, כי לא ניתן להגיע להסכמה על הפסקת אש וכי חמאס הסתגל לאופן שבו צה"ל תוקף את יעדיו, ונוצר דימוי של 'תיקו בלחימה', ללא יכולת להכרעתו, נדרש המעבר לשלב של תמרון קרקעי לתוך שטחי הרצועה. מלבד הגדרת המטרה של פגיעה במנהרות הטרור והיערכות למדרגה הבאה של הרחבה משמעותית של הפעילות הקרקעית, ישראל מבקשת להוציא את חמאס משיווי המשקל ולהבהיר לו, כי הוא פגיע, יש לו מה להפסיד ועדיף לו להתכנס להצעה המצרית של עקרונות הפסקת האש ולהסדרה שלאחר מכן. הכניסה הקרקעית אינה מוכוונת לכיבוש כל הרצועה, בשלב זה. הכוונה היא לנהל מבצע מבוקר, לנסות לגבות מחיר מחמאס בלי להסתבך בהיערכות ובשהייה ממושכת ברצועה. לפיכך, נראה שהמהלך נועד לנקות את הפרימטר הביטחוני – רצועה הסמוכה לקו הגדר – ממנהרות התקפיות ואיומים אחרים ואף להכין את התשתית לשטח ביטחוני מיוחד, נקי מתשתיות ומפעילות טרור בהסדרה שלאחר העימות.

למהלך הקרקעי במתכונתו הנוכחית כמה יתרונות: (1) הוא מנטרל במידה רבה את איום המנהרות; (2) השליטה בשטח, אמנם מוגבל, בעומק של עד 3 ק"מ מקו הגדר, מהווה קלף מיקוח עבור ישראל להמשך המשא ומתן על הפסקת האש ועקרונות ההסדרה; (3) הוא מאפשר לישראל לנקות ולהכין את השטח הסמוך לקו גדר הרצועה לתקופה שלאחר הפסקת האש, כך שהוא יהווה שטח ביטחוני מיוחד, נקי מפעילות טרוריסטית ועם פיקוח על הפעילות האזרחית. הדבר יקל על ישראל למנוע בניית מנהרות, וימנע מגורמי הטרור לנצל את החיכוך הקרוב להתקפות על כוחות הפועלים בקרבת הגדר; (4) היערכות מבצעית המאפשרת קיצור טווחי פעולה לחדירה לעומק השטחים הבנויים ובעיקר אזורי השיגור העיקריים של רקטות לטווח בינוני וארוך המשוגרים לעורף ישראל.

עם זאת הכוחות שנכנסו לרצועה יותר פגיעים למנהרות נפץ, מטענים ומארבי נ"ט וירי, שעל כן יש להתכונן למצב שבו חמאס יתמקד בפגיעה בכוחות צה"ל ויתמיד בשיגורים, כדי לשנות את מאזן האבדות. בנסיבות כאלה המהלך הנוכחי לא יביא את חמאס – ובעיקר את הזרוע הצבאית הניצית – בטווח זמן קצר לכרוע על ברכיו ולהסכים להצעה המצרית להפסקת אש, גם אם יהיו בה כמה שינויים קוסמטיים. יש להתכונן למצב שחמאס ימשיך בלחימה, תוך התבססות על התפיסה, שאין לו מה להפסיד, וכי מבחינת ישראל אין תחליף לשלטונו, כי ישראל מעדיפה כתובת יציבה, היכולה לכפות את רצונה – לטוב ולרע – על שטח הרצועה. עולות מכך שתי מסקנות: ראשית, כדי שחמאס יבין, כי עדיפה לו הפסקת אש על פני המשך הלחימה, על מנהיגיו ומפקדיו הבכירים לחוש, כי המעגל סביבם הולך ומתהדק וכוחות צה"ל במגמת התקדמות להשגתם, והמשמעות היא העמקת החדירה הקרקעית לתוך השטח הבנוי ברצועה. שנית, ישראל לא תוכל להימנע מהצעה של חבילת הטבות, מתוחמות לתחום האזרחי, בדגש על הרחבת הפעילות במעברים ופתיחת מעבר רפיח, (דבר המותנה בהסכמת המצרים), שחמאס יוכל להציג בסיום המערכה כהישגים שלו.